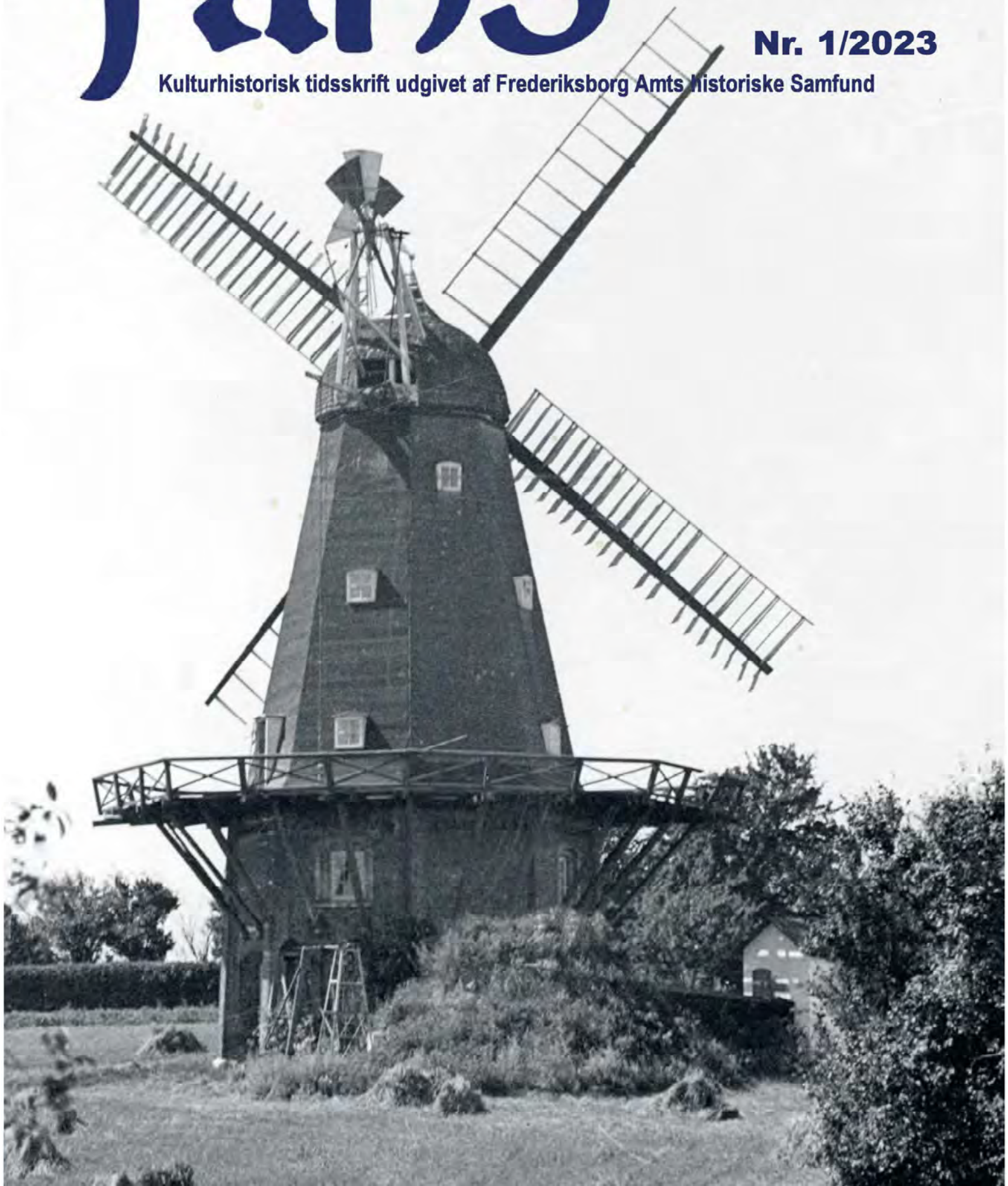
fahs

Nr. 1/2023

Kulturhistorisk tidsskrift udgivet af Frederiksborg Amts historiske Samfund

FAHS
Frederiksborg Amts Historiske Samfund

Medlemsblad for Frederiksborg Amts Historiske Samfund. ISSN-nr: 0906-5644

Tilrettelæggelse:
Lars Bjørn Madsen (ansvh. redaktør)
Layout: Lars Bjørn Madsen
Trykkeri: Toptryk Grafisk ApS, Gråsten
FAHS udkommer 4 gange årligt.
Artikler sendes til redaktøren, kilama@stofanet.dk.

Bestyrelsen:
Margrethe Krogh (formand)
Eva Tønnesen (næstformand)
Henrik Bachmann (kasserer)
Lene Falster (sekretær)
Kirsten Sommer
Lars Bjørn Madsen
Lone Hvass
Kjartan Langsted

Kontakt til foreningen:
post@fahs.dk
Margrethe Krogh:
tlf. 3011 7232
Mail: formanden@fahs.dk

Vedr. medlemskab:
Se hjemmesiden eller kontakt Henrik Bachmann kasserer@fahs.dk
På www.fahs.dk finder man bl.a. opdaterede oplysninger om udflugter og foredrag. Følg også foreningens side på Facebook med nye artikler og billeder.

Forsidebilledet:

Tofte Mølle ved Helsinge fotograferet kort før nedrivningen i midten af 1940'erne. Møllen stod ved Møllevangsvej. Læs artiklen om Tofte og Tofte Mølle side 15. Fotografi venligst stillet til rådighed af Gribskov Arkiv, Græsted.

Det er ikke rigtigt!

Nick Nyland bringer i sin bog »Orlogsbriggen og vagtskibet SAMSØE 1807-1818« på side 40 følgende citat:
»....Københavns jernstøberi Gjethuset, som i 1757 under Frederik 5. blev flyttet fra midten af København til Frederiksværk. Det gamle Gjethus indrettedes i stedet til uddannelsessted for kadetter. Efter få år blev pladsen ryddet for at give plads til Det kgl. Teater. Franskmanden støbte i Frederiksværk rytterstatuen af Frederik 5. højt til hest i bronze i marts 1768. Statuen blev placeret på Amalienborg slotsplads efter kongens død....«
Oplysningen er usandsynlig, hvis man kender lidt til vejenes beskaffenhed i 1700-tallet. Og den er da også faktuel forkert.
Man kan finde beskrivelser af statuen og dens støbning, bla. i Hjalmar Friis' bog »Rytterstatuen af Frederik V paa Amalienborg«, Gyldendals Forlag 1921, side 30 og i bind 6 side 306-310 af »København før og nu – og aldrig«, af Bo Bramsen og Palle Fogtdals serie på 13 bind, Forlag Palle Fogtdal. Der er i begge bøger kun tale om Gjethuset i København.
I følge Friis skulle støbningen finde sted 2. marts 1768. Et par uger efter skulle statuen flyttes fra støbestedet til Amalienborg. 25. juli flyttedes den ud fra støbestedet.
Frem til 15. august byggede man en bane, hvorpå statuen kunne rulles. At hejse den 22 tons tunge statue op på en slæde, fordrede 60 matrosers håndkraft. 200 matroser betjente det spil, der trak slæden fra Kongens Nytorv til Amalienborg. Transporten tog 2 dage. Beskrivelsen gentages af Bo Bramsen, og der findes endvidere på Det kgl. Bibliotek en illustration af opstillingen på Amalienborg.
Nick Nylands fejlagtige oplysning svækker desværre hans troværdighed.
Min interesse for sagen hænger sammen med en gammel kærlighed til heste, dressurridning, Frederiksborg hesteracen, Den Spanske Rideskole, rytterstatuer, danske såvel som udenlandske. Salys Frederik V regnes blandt de bedste i Europa.

Lene Falster

Krigsguden Tyr i Nordsjælland

af Lone Hvass

Skovene i Nordsjælland

I året 98. e.Kr skrev den romerske forfatter Publius Cornelius Tacitus sit værk Germania. Heri beskrev han Germaniens historie, geografi og befolkning. Norden hørte til Germaniens nordligste dele, og han beskrev Germaniens natur i værkets kapitel 6: »Skønt landets udseende varierer en del, fremtræder det dog stort set enten med gruopvækkende skove, eller hæslige moser. Beskrivelsen passer unægtelig med det nordøstligste Sjælland i 1600-tallet med de skrækkelige sumpe og skove.

Men går vi nu længere tilbage i tiden, kommer stednavnene os også til hjælp, når det gælder landskabet for 1000 år siden. Valdemars Jordebog er betegnelse for en gruppe tekster, som er den første form for matrikulering af kongens ejendom og et værdifuldt grundlag for stednavneforskningen.

En meget stor skov og mindre småskove har i middelalderen eksisteret i det nordøstlige Sjælland. Den ene store skov kaldes Tiwith - et navn afledet af krigsguden Tyr og efterleddet with dvs. »den til Tyr indviede skov«. Den anden skov var Ørwith, dvs. »skoven ved øret«. Den nævnes i Kong Valdemars Jordebog fra 1231 hvor der står om »Ørwith, og byerne, der er opstået deraf«. I 1400-årene gav kongen Sortebrødrene i Helsingør fri skov i Ørwith, dvs. ret til at hugge træer, lade kreaturerne græsse og til at rydde skoven til agerjord. Gribskov, Gripscogh 1231 kendes også fra Valdemars Jordebog, og Gribskov var ifølge navnet grip »jord, som frit kan indtages til dyrkning« eller »skoven som enhver må benytte«; altså en alminding.

Nordsjællands mindre skove kunne være Villingerød, 1146 Willingeroth, withlingar skovboerne – eller »skovbeboernes rydning«. Saunte (ca. 1520 »Sawentt«) den lille skov, hvor kvæget samledes. Alme (1231 Alemæ) »bebyggelsen, hvor der er elletræer«. Onsved Othense, 1085 Hornsherred, »Odins helligdom eller Odins skov«. Horserød 1173 »rydningen hvor der er heste«, og Grønholt 1178, »den lille grønne skov«. Endelig skal lige nævnes at intet mindre end 22 stednavne nord for Mølleaaen, har endelsen rød, dvs. områder, der i vikingetiden og middelalderen blev ryddet for skov. Derfor sammenlagt med de ovennævnte stednavne ved mindre skove, afspejler de en stor kolonisation af skovområder i Nordsjælland, så helt så uvejsomt, som Tacitus beskriver det, har det trods alt ikke været.

Efter denne korte introduktion af det skovrige Nordsjælland, kommer vi til emnet for historien her. Stednavnet Tikøb (Tiwathkop) er et navn, der relateres til guden Tyr. Romerne og Tacitus kendte godt guden Tyr, og de kaldte ham i sammenligning med deres egne guder for Mars, ligesom Odin kaldes

På kejser Alexander Severus tid (222-235) blev der ved Housesteads romersk fort ved Hadrians mur i England, rejst altre for guden Mars Thingeus, der formodentlig er den samme guddom som den nordiske mytologis Tyr. Altrets inskription oplyser, at det er rejst af germanere i romersk tjeneste i Nederlandene. Det ser ud til at senere romaniserede germanere fastholdt forestillingen om at Tyr havde en dobbelt funktion.

for Mercur og Thor for Hercules, og i Germania omtaler Tacitus Tyr i almindelighed som Mars. Han omtaler Mars som en af germanernes vigtigste guder. Også goternes krønikeskriver Jordanes, der omkring 550 skrev sit værk om goternes oprindelse og bedrifter, fortæller også om Mars som en guddom, de østgermanske stammer dyrkede ivrigt. Der ofres mennesker til ham, og han modtager sin del af det fra fjenderne erobrede bytte. (goterne var et germansk folkeslag ved den polske flod Wislas udmunding i Østersøen),
I den nordiske mytologi var Tyr som Odin og Thor af asernes slægt. Det er sjældent, at han nævnes i de bevarede kilder, og han må derfor have spillet en rolle længere tilbage hos de germanske stammer i jernalderen, som vi ser. Men tilbedelsen af ham må være gået af brug da de skriftlige kilder, dvs. de islandske sagaer, først blev nedskrevet i slutningen af 1100-tallet og ind i 1400-tallet.

Tyr og Fenrisulven - et uddrag af Snorri Sturlassons Edda skrevet omkring 1220.

Den islandske høvding Snorri Sturlasson, der skrev i begyndelsen af 1200-tallet, præsenterer Tyr som krigens gud: »en af aserne hedder Tyr. Han er den dristigste og modigste, og han bestemmer hvem der kommer ud af en kamp som sejrherre. Der findes en talemåde, der siger at den, der er dristig og ikke tøver, er tyr-modig. Desuden er han klog, og derfor kaldes et meget klogt menneske tyr-klog. Han har stor indflydelse på sejren i kamp. For tapre mænd er han god at påkalde, det er blevet en talemåde, at den er tapper som Tyr, der udmærker sig mere end andre og ikke er bange af sig. Han er også vis, og derfor plejer man at kalde den klog som Tyr, som er meget klog. Her er et bevis på hans mod. Da aserne engang ville lokke Fenrisulven i lænken Gleipner, troede den ikke på, at de ville slippe den fri igen, før de som pant lagde Tyrs hånd i dens mund, og da aserne ikke ville slippe den fri igen, bed den Tyrs hånd af, og han har derfor kun én hånd. Snorri siger endelig: Han er ikke kendt for at stifte forlig mellem menne-

sker«. Det er den eneste kendte myte, hvori Tyr spiller en hovedrolle.

Tyr som guddom

Med det overleverede materiale, som er tilbage efter ham, står han i skyggen af andre guder som for eksempel Odin og Thor. Hvis Tyr havde været dyrket som en betydelig gud ved slutningen af den hedenske periode, havde der formodentlig været mere materiale med ham som central figur i sagaerne. Tyr fremstår fortrinsvis som krigsgud. Han havde tidligere flere funktioner, og der er en temmelig sikker, om end dunkel, tilknytning til retsordningen, folkeforsamlingen og tinget. Dette kan tyde på, at der i gammel tid ikke var nogen afgørende forskel på krigen og retten. Dermed stod den aftalte kamp som en lige så retfærdig og fyldig afgørelse på en uenighed eller tvist som rettens ord. Hvor Odin repræsenterer ekstasen, raseriet og den strategiske kunnen, og Thor var den hensynsløse og fysiske styrke, repræsenterer Tyr den, der efter gældende regler førte kamp og gudernes gyldige kendelse i stridsspørgsmål. Men historikere og stednavneforskere er altså ikke helt enige om hans dobbelte funktion.

Tyr og Mars

Tyr har sin egen dag - tirsdag, som stammer fra det oldengelske Tiwesdæg, som betyder Tyrs dag. Men navnet Tyr er kun direkte overleveret fra nordgermanske kilder og sandsynligvis udviklet fra en oldgermansk navneform Tiwaz. Romerne kender udmærket Tiwaz som germansk gud, men kaldte ham, som før nævnt efter sammenligning med deres egne guder, Mars. Slægtskabet er dog fjernt, og bygger mere på den senere opståede opfattelse af, at de to guder havde et fælles virkeområde. De germanere, der blev underlagt romersk overherredømme, fandt også sammenligningen naturlig, da det var den latinske ugedag, dies Martis, Mars' dag, der fik navnet Tyrs dag. Men de to guder var forskellige. Mens Mars »kun« var krigsgud, mener nogle som sagt at Tyr var gud for både krigen og retten. Romernes opfattelse af Tyr som krigsgud er meget forståelig, da de første møder mellem romerne og germanerne var mere krigeriske end retlige. Tyr har sandsynligvis været dyrket i hele det sydskandinaviske område. Der findes meget gamle stednavne i Danmark, som Tisvilde og Tirsbjerg, der peger på en tidlig dyrkelse af Tyr. Disse stednavne er mere sjældne i resten af Skandinavien, men i det sydlige Norge er der et område, der hedder Tysnes som peger på en betragtelig udbredelse.

De mange sakrale stednavne med Ti (Tyr)

Af stednavne med Ti (Tyr) findes der i hele Danmark omkring 32 med Ti, f.eks. i Vendsyssel, Thy, Salling, Aarhus, i Midtjylland og Sønderjylland, og ved Ringsted og Holbæk. Interessant nok er der flere stednavne med Tyr (Ti) end de få stednavne med Thor som Thorsager, Thorsø og Odin f.eks. Odense, Onsbjerg Sams og Onsved i Frederiksborg Amt. Dernæst er der ugedagene onsdag og torsdag. Danmarks 220 runestene nævner ingen gudenavne. Forklaring på det har jeg ikke. Men i Nordsjælland har vi gudenavnet Tyr i Tikøb, Tisvilde, og Tibirke. Stednavneforskere har fundet ud af, at de sakrale stednavne med den hedenske Tyr i hele Danmark synes at vise, at kulten især

Tibirke Bakker, fotograferet ca. 1920. Museerne Helsingør.

var knyttet til skoven, idet ikke mindre end otte navne ender på »-ved« (glda. with, m. skov) og »-lund« og sandsynligvis er sammensat med gudenavnet Tyr. Formentlig har der været tale om både store og små skove. F.eks. Tibirke (Tibirkæ 1191-1214); ti(Tyr)birki, (birkebevoksningen), altså den til guderne (Ti) viede birkebevoksning. Navnene -ved betegner ofte store skovstrækninger, mens navnene på -lund derimod hovedsagelig referer til mindre skove. En tilknytning har Ti til vandet, dvs. kildevældet og muligvis søen og kæret, hvilket tilsyneladende bevises af enkelte navne med substantiverne væld (»kilde«), sø og kær som efterled. Tisvilde (Tiswilde 1286) Ti (Tyr + væld (kildevæld): de til guden (Tyr) viede kilder. Tirsvad, er et vadested over Mattrup Aa, skellet mellem to sogne ved Horsens.

Forholdsvis sikker er kultens forbindelse med bakker og høje, idet gudenavnet Tyr antagelig indgår som forled i navne på -bjerg og måske i navne på -høj. Hvilke kultaspekter der kan udledes af, at gudenavnet i fire tilfælde optræder sammen med efterleddet -sted, er uvist. Om kultens religiøse særpræg er det i øvrigt værd at bemærke, at gudenavnet ikke findes sammensat med ord for helligdomme.

Vi skal ikke lede efter germanske helligdomme, for som Tacitus skriver: (kap. 9): »i øvrigt anser de det for uforeneligt med de himmelske magters storhed at slutte dem inde bag vægge og give dem menneskelige træk. De indvier lunde og skove til dem, og det hemmelighedsfulde væsen, som de kun skuer med ærefrygt, benævner de med gudenavne.« For flere år siden afskrev tidligere rigsantikvar Olaf Olsen teorien om, at de ældste kirker fortrinsvis er placeret på hedenske kultsteder. De mange bronzealder- og jernaldergravhøje, som der er i alt 263 af på kirkegårde, er høje som sandsynligvis har været anvendt som kultpladser, og man har ladet det nyomvendte folk »træde vante vej« ved at lægge kirkerne i deres nærhed. Kirkerne i Tikøb og Tibirke ligger begge på karakteristiske høje, men ikke på gravhøje i forhold til omgivelserne.

Af det overleverede stednavnemateriale kan man ikke finde sikre slutninger om gudeskikkelsens karakter af himmel-, krigs- eller retsgud. Stednavneforsker Bente Holmberg mener, at fra gammel tid hører ting og kult sammen. Men et vidnesbyrd om Tyr som en gud med speciel tilknytning til ting

og ret synes et naturnavn som Tislund ved Ringsted ikke at bevise. Bemærkelsesværdigt er det at Bente Holmberg i sin artikel: »Den hedenske gud Tyr i danske stednavne«, ikke nævner Tikøb som iflg. Bent Jørgensens »Stednavneordbog« er Tikøb (1164-78 Tiwithcop), et oprindeligt stednavn gl. dansk »Tiwith«, Ti (Tyr) eller. gl. dansk with »Den til guderne viede skov el. Den købte jord i, ved Tiwith. Dvs. at vi har Tikøb som et af de ældste daterede stednavne med Tyr.

I Holbæk Amt ligger Tissø (1452 ti (Tyr) »den til (Tyr) viede sø«. Navnet ses ikke længere tilbage, men interessant er jo Nationalmuseets udgravninger mellem Tissø og Halleby Aa som i den yngre jernalder omkring 550 evt. var en stor kongelig residens i et halvt årtusinde til omkring 1050. I Thy har vi Thisted (1367 Tystath) Ti (Tyr) »Bebyggelsesstedet, der er viet til guden T«.

Mens stednavnene sammensat med gudenavnet Tyr ikke findes i Sverige og på det nærmeste savnes i Norge, menes Tyr måske især at have været dyrket i Sydskandinavien.

Et opsigtsvækkende fund af Fenrisulven og Tyr i Hornsherred

Et spændende fund har fået midlertidig plads i Frederikssund Museum, Færgegaardens udstilling. For første gang udstilles en særlig pynteknap, som er fundet på Hornsherred, og som kaster nyt lys på myten om Tyr og Fenrisulven. Man skal dog ikke vente for længe, hvis man vil opleve den lokalt – pynteknappen skal senere overgå til Nationalmuseets danefæ-vurdering.

Det var en detektorfører, der fandt den lille pynteknap ved Selsø Vestby på Hornsherred i 2019. Nedlukningen i 2020 medførte, at museet har ventet med at udstille den indtil nu, så flere kan få glæde af oplevelsen.

Pynteknappen er nemlig ganske særlig: dens gådefulde motiv viser myten om Tyr og Fenrisulven. Pynteknappens udformning, udsmykning og dyreornamentik er typisk for sen jernalder og vikingetid. Det viser, at myten om Tyr

På pynteknappen, som er fundet i Hornsherred, ses en dramatisk kamp mellem Tyr og Fenrisulven. Den fremstilling af myten har forskerne ikke set før. Fotografi: ROMU, Illustration: Trine Sejthen/ROMU

og Fenris er opstået, længe før den blev skrevet ned.
»Der findes ganske få andre afbildninger af myten, som ligesom pynteknappen er samtidige med asatroen og de mundtlige genfortællinger af myten, og altså også fra før myten blev skrevet ned. Men på pynteknappen, som vi nu har fundet, er det tydeligvis en kamp, der er afbildet. Den fremstilling af myten om Tyr og Fenris har vi ikke set før, hverken i de andre tidligere afbildninger eller fra middelalderens nedskrevne versioner af myten. Så det nye fund giver os et rigere billede af de mange forskellige versioner, myten har eksisteret i, før den blev nedskrevet,« forklarer arkæolog Palle Østergaard Sørensen fra museumsorganisationen ROMU, som Frederikssund Museum, Færgegaarden er en del af.
Motivet viser en dramatisk kamp mellem menneske og dyr. De to er viklet godt ind i hinanden, og en hånd holder fast i underkæben på et stort dyr.
»Fordi motivet viser en hånd og det ulvelignende dyr, leder det os på sporet af myten om Tyr og Fenrisulven. Selve motivet er omkranset af et fletbånd, der kan tolkes som lænken Gleipner, der i myten holder Fenrisulven fanget,« fortæller Palle Østergaard Sørensen.
Myten om Tyr og Fenrisulven fortæller, hvordan de nordiske guder tre gange forsøgte at lænke ulven Fenris. Ved de første to forsøg sprængte ulven let kæderne. En tredje og speciel lænke, kaldet Gleipner, blev derfor lavet. For at lokke Fenrisulven til at lade sig teste en sidste gang, lagde Tyr sin hånd i munden på ulven som en form for pant. Kæden blev lagt om halsen, og da ulven hurtigt indså, at den ikke kunne sprænge kæden, bed han sammen, så Tyr mistede sin hånd. Fenrisulven bliver herefter holdt fanget indtil Ragnarok, som ifølge mytologien er verdens undergang.
Hvad den lille pynteknap har været brugt til, står ikke helt klart for ROMUs arkæologer. Men den dateres til vikingetiden, og Palle Østergaard Sørensen forklarer, at den har været placeret et sted, hvor det var meningen, at den skulle ses: »En knap med så detaljeret motiv og i forgyldt bronze kan have siddet på seletøjet til en hest eller som knap på et skrin. Den er i hvert fald bemærkelsesværdig og må have siddet så andre har kunne få øje på den«, fortæller Palle Østergaard Sørensen.
Pynteknappen kan fra den 21. april ses i Frederikssunds Museum, Færgegaardens udstilling, hvor man også kan opleve et udvalg af andre danefæfund fra Selsø Vestby. Senere vil pynteknappen blive overdraget til Nationalmuseet, som skal vurdere, om den er danefæ og dermed tilhører Nationalmuseets samling.

Lidt om de gamle ege i Nordsjælland

af Lars Bjørn Madsen

I 1863 blev naturvidenskabsmanden Christian Vaupells fine lille værk »»De danske Skove« udgivet, kun få år efter hans død, og her finder man en del spændende materiale om skovene i vort område. Han skriver bl.a. om de ældgamle egetræer, der prægede skovene i ligeså stort et antal herhjemme som i udlandet, »men det store Begjær efter Egens Ved, og mangel paa Sands for saadanne Mindesmærker har ladet de fleste forsvinde«. Men stadig findes der mange eksempler på bevarede ege af anseelig alder, skriver han.

»I Sjælland udmærker Jægerspris sig i denne Henseende. Her findes tre meget gamle Ege, hvoraf de to i Omfang overgaae de store Ege, som findes i andre Dele af Danmark. Kongeegen har i Brysthøide et Omfang af 42 Fod, men af dette mægtige Træ, er kun en Skal tilbage, som ikke engang er sammenhængende, men opløst i tre Stykker, der sammenholdes ved Jernstænger. Rummet er derfor saa stort, at 3 Ryttere der kunne faae Plads. Vedstykkerne ere saavel paa den indvendige som paa den udvendige Side beklædte med Bark. Skovsyre og Jordbær voxe paa den nedre Del. Træet er imidlertid levende og bærer talrige friske, løvbærende Kviste. Da de tiloversblevne Stykker af Stammen ere adskilte, havde Nogle betvivlet, at de henhøre til eet Træ.

Storkeegen, saaledes kaldet, fordi en Stork har havt sin Rede deri, har i Brysthøide et

P.C. Skovgaard malede i 1843 et af de store, gamle egetræer i Nordskoven ved Jægerspris, hvor han lod sig betage af storken i sin rede på toppen af en af de udgåede grene. Angivelig har det affødt betegnelsen Storkeegen. Maleri i Statens Museum for Kunst (KMS 413).

Omfang af 36 Fod, der i en Høide af 24 Fod kun er aftaget med 4 Fod. Snoegen har dette Navn, fordi det seer ud, som om de Fibrer, der fra Grenene fortsætte sig ned i Stammen og danne den ydre Del deraf, ere snoede omkring Stammens Axe.
Alle tre Ege staae i Elleskoven, hvor Grunden er fugtig, men de Pletter, hvorpaa Egene staae, ere tørre, ligesom de kunstige Veie, som føre ud til dem. I gamle Dage har Jordbunden i denne Elleskov paa mange Steder været et uveisomt Morads, hvilket man blandt Andet kan see deraf, at Snogegen først blev opdaget 1842 af de Forstmænd, som vare beskjæftigede med at regulere Skovdriften, ligesom det er denne Jordbundens Beskaffenhed, vi have at takke for, at de tre Ege ere bevarede til vor Tid; thi dersom Elleskoven omkring dem havde været tilgængelig, vilde man ikke have tilladt dem at opnaae en saadan Alder.«
Det var i 1861, Vaupell beskrev disse aldrende og dengang stadig ærefrygtige træer. I dag er de alle stort set væk, hvilket vel ikke kan undre, da også egetræer har sin tid. Kongeegen er anslået til at være omkring 1.500 år gammel, måske endda ældre. I 1973 brækkede egens sidste større gren af, og forfaldet er yderligere tiltaget uden det har kunnet tage livet helt af den gamle kæmpe, der dog kun kan stå, støttet af krykker. Storkeegen, hvis sidste grene blæste ned i stormen 1981, er i dag kun en stub. Man nåede dog i 1965 at vurdere dens alder til at være omkring 800 år - et rent barn i forhold til Kongeegen, der har status af Nordeeuropas ældste egetræ! Snogegen i Øllemosen afgik ved døden i 1991 efter et længerevarende angreb af svampen Oksetunge, der netop angriber ældre egetræer. Snogegen opnåede antagelig omtrent samme alder som Storkeegen, måske lidt mindre.

Kongeegen står stadig, om end ikke just med samme værdighed som på Vaupells tid.
Fotografi: Nils Sættem.

Krogdals Vang
Også i Krogdals Vang i den nordøstlige ende af Gribskov ved Esrum bemærker Vaupell de gamle Egetræer:
»Medens den større Gribskov i det Hele er fattig paa naturlige Ege, gjælder det ikke om den nordlige Del af samme, som kaldes Krogedals Vang. Denne Skov er rig paa Ege, der udmærke sig ved deres Størrelse. Dette hidrører især fra Jordbunden, dog ogsaa fra Skovens Behandling; thi paa Grund af sin Beliggenhed ved Esrom Kloster og naturlige Skjønhed er den ikke underkastet en regelmæssig Skovdrift, men behandles, ligesom Jægersborg Dyrehave, tildels som Lystskov. Her findes flere Kæmpeege. Den ene af disse er kun en Ruin: den døde Stamme med nogle udgaaede Grene vidner om dens forrige Storhed. Stammen er hul, og Hulningen er aaben. Dette i Forening med, at der paa den nedre Del har dannet sig en ringformig Svulst, vanskeliggjør Maalingen af den.

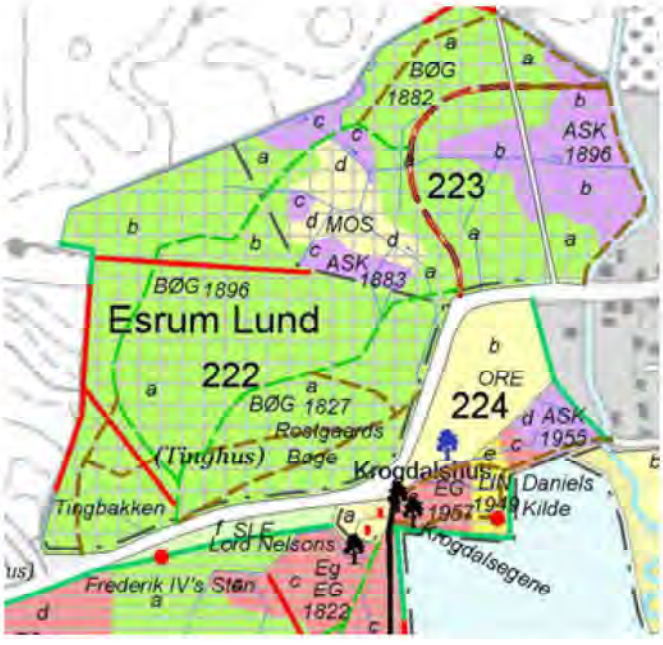

Den nordre Krogdalseg står ganske nær den mere berømte af de to Krogdalsege.
Fotografi: Lars Bjørn Madsen, december 2022.

Det er mere end en Menneskealder siden, at Livet er udslukket af denne Eg; thi Ingen kan mindes at have set den grønnes.«
Vaupell nævner to andre gamle ege i Krogdals Vang, hvor den ene har en omkreds i brysthøjde på 19 fod og forgrener sig i omtrent 13 fods højde. »En 28 Fod lang nedfalden Gren ligger (1861) paa den ene Side af Træet; til den anden Side ere Grenene ikke saa lange; alene Topgrenene ere uskadte.« Det kunne være den, der indtil for få år siden stod i skovbrynet lidt længere mod nordøst ud for Daniels Kilde og som kaldtes Daniels Eg. Den stod længe, helt udtørret og faldt til sidst.
Den tredie Eg er den mest imponerende, mener Vaupell, der måler den til et omfang i brysthøjde på 23 fod, men som har en del tørre grene. Det er sandsynligvis den stadig livskraftige »Krogdalsegen«, han her omtaler. Den skønnes at være ca. 500 år gammel og dermed Gribskovs tykkeste (615 cm i omkreds i 1925) og ældste træ.
Knud Christensen skriver i sin lille bog om Gribskov, udgivet af Hillerød og Omegns Turistforening i 1929, følgende om Krogdals Vang, *hvor Egen holder til*: »I Krogdalsvang og nær Følstrupdammene ved Fredensborgvejen er der arealer, hvor egen endnu har sine territorier, og hvor skovens mænd holder den fjenderne fra livet. Ved Esrom står nogle af de ældste og største ege; gamle kæmper med hundreder af år gemt i deres vedringe. Knudrede og forvredne, men stærke og seje i hele deres stamme- og grenbygning lader de årstidernes skiftende vinde suse omkring sig; tavse står de med minderne fra tider, der forsvandt.«

Status på egeskoven i 1831
G. Sarauws ofte citerede bog fra 1831 om Frederiksborg Amt oplyser, at de ældre egetræers antal er aftaget så meget, at man i mange af Kronborg og Frederiksborgs amtsdistrikter kunne opleve, at »Egetræ-

Skovkort med Krogdalsegene og den nu døde, væltede Daniels Eg i skovbrynet i afdeling 224 (det blå træsymbol).
Skov- og Naturstyrelsen/LBM.

erne ere fortærede inden længe« og der endnu ingen erstatning kunne findes i de yngre beplantninger. Det betød at beboerne enten måtte opføre grundmurede huse med lerstampede vægge eller anvende mindre varigt træ til tømmer, hvor man heldigvis med fordel kunne anvende det ganske holdbare lærketræ. Trods dette kunne Sarauw dog konstatere, at »der dog for Øieblikket er Overflødighed paa Egetømmer i alle Skovegne«, hvilket de relativt lave priser bevidnede. Det skyldtes bl.a. affaldet fra søetatens byggeri af skibe, da der hertil var afsat en ikke ubetydelig mængde fra skovene. Man satsede således på, at der ikke ville blive mangel på egetræ til mindre arbejder, som hjuleger og nav, der jo var vigtige dele for landmanden. Det skyldtes, at enkelte ældre egebevoksninger, ikke mindst i de Langenske plantager (anlagt i forbindelse med von Langens skovreformer), i løbet af 40-45 år ville kunne afgive rigelige mængder af egetømmer. Sarauw kunne dog kun godt og grundigt ærgre sig over en væsentlig fejl ved landboreformerne i slutningen af 1700-tallet: »Havde man ved Udskiftningen fulgt et andet Princip med Hensyn til Skoven, end ubetinget Nedfældning af Alt udenfor Indhegningernes Grændse, saa kunde man nu være i Besiddelse af mange fortrinlige middelaldrende Ege, hvoraf der endnu for omtrent 30 Aar siden fandtes en Mængde paa Bøndermarkerne og i enkelte Stutterivange, deels i særskilte Holme, deels strimleviis imellem Agerjorden, deels isoleret i Kratskovene.« Han kunne med rette undre sig over, at Danmark som sømagt og internationalt handlende nation ikke havde sikret sig en bestandig forsyning af eget egetømmer, som var langt bedre end det importerede, hvis dette ellers overhovedet kunne skaffes. Hvis egetræerne havde haft lejlighed til at vokse op, uforstyrret af konkurrerende træer og konstant udsat for vind og vejr, som de jo havde været i udkanterne af skovene og i skovstrimler mellem de dyrkede agerstykker før udskiftningen, ville de ikke være vokset op med høje rette stammer, men derimod være krogede og med de bøjninger, der egnede sig fortrinligt til skibstømmer. Havde man tænkt sig om dengang, havde man ifølge Sarauw givet landmændene en kompensation for at lade de gamle egetræer stå, for udgifterne havde stået i rimeligt forhold til den længerevarende periode, hvor vi ellers ville mangle skovningsmodne ege. Efter englandskrigene plantedes en mængde egetræer, som måske har været tiltænkt fremtidig brug som skibstømmer. I hvert fald kalder vi i dag disse for »flådeege«. Et af disse træer er Lord Nelsons Eg i Krogdals Vang, omkring 50 meter sydvest for Krogdalshuset. Det blev plantet i 1822 som en del af egebevoksningen og har i dag en højde på ca. 25 meter. Det blev i 1990 valgt ud som repræsentant for disse »flådeege« og fik derfor navnet. I dag kunne det ellers med fordel have leveret godt skibstømmer!

Krogdalsegen ved Krogdalshuset fotograferet i januar 2023. Fotografi: Lars Bjørn Madsen.

Nordsjælland Rundt

En tur til et forfaldent Hirschholm Slot i sommeren 1806.

Den svenske jurist, Thor August Odencrants (1782-1829), var en særdeles rejselysten person, der omhyggeligt skrev dagbøger fra sine rejser, og da han også havde et vist talent for at tegne, blev dagbøgernes blade prydet med skitser af bygninger og monumenter. Sommerrejsen i 1806 var hans første rejse udenfor fædrelandets grænser, og en julidag kunne han stige i land i sundtoldsbyen Helsingør. Af rejsens tre måneder, tilbringer han blot ni dage her i Danmark, men han bruger 111 sider i sin dagbog på skildringer og skitser af de oplevelser, han har her.

Vi skal møde ham på turen fra Frederiksborg til Hirschholm, hvorom han beretter følgende:

Den 2. august, lørdag. I dag var vejret ikke så kønt som i går eftermiddag. Det var nu skydækket og regnfuldt, helt passende for en fodgænger, thi paraplyen skærmede for regnen, og køligheden og lidt blæst gav nye kræfter til strabadser..... Som jeg var udstyret med både hat og kasket, bar jeg denne på hovedet, og hin, at bruge ved fremkomsten til bedre steder, i en snor om en knap på brystet, hvilket så temmelig løjerligt ud. Mit lommetørklæde og kikkert, samt papir og pen var anbragte i hattepulden indenfor foret, hvilket var både bekvemt og sikkert.

Nogle levninger af det gamle kloster ved Hillerød var ikke synlige - ejheller heste fra det her indrettede stutteri. En muret og med stakit indhegnet skøn kilde lå til højre ved vejen. Var jeg gået ligeud, var jeg kommet ud på den store Kongevej ved Lyngby, men trekvartvej fra Frederiksborg veg en vej af til venstre, som jeg tog for også at få Hirschholm Slot at se. Landet var her som overalt dejligt vekslende mellem kornagre og grønne bøgeskove. Klokken to kommer vi frem til Hirschholm, hvis kronede

På dette udsnit af Mansas kort fra 1837 kan man se den rute, Odencrantz fulgte. Gennem Store Dyrehave fulgte han Kongevejen mod Lyngby, men drejede ad landevejen gennem Tokkekøb Hegn til Hirschholm (Hørsholm).

tårn på slottet længe havde været synligt over de omgivende træer; en liden øjenlyst. På posthuset fik vi gunstig vederkvægelse. Den serveredes af en tækkelig pige, som ej syntes uvant med at omgås svenskere. Det gamle slot ligger et lidet stykke herfra. Der var en gammel kone, som lærerigt sagde mig, hvad hun vidste herom, såsom at slottet havde fået sit navn af en mængde vildt og fornemmelig hjorte, som forhen fandtes deromkring. At her for 300 år siden havde været en fæstning, men hverken deraf eller af noget andet af det gamle findes noget spor længere. Stedet har ved kunstens mægtige hånd fået et helt andet udseende; at det ældre Hirschholm længe havde været et Ulfeldtsk familiegods, til det ved den sidste Ulfeldts landsforvisning hjemfaldt til Kong Frederik den Tredie, som skænkede det til sin dronning Sophie Amalie. Siden har det ofte været dronningernes enkesæde og Sophie Magedalene er den som har bygget det nuværende slot i årene 1737-39, midt i en liden sø på pælegrund og opfyldning. Hun indrettede værelserne, riddersalen og audiensgemakket, hvor hin tids overdrevne smag hverken har sparet på forgyldning, maling eller stukkaturarbejder. Kapellet er vel ikke stort, men skønt. Dette slot har været herligt, men, sagde konen, siden den engelske dronning har boet her med Struensee, har nationen ligesom fattet had til Hirschholm Slot og det overlades nu til sin skæbne at forfalde. Den svage grund påskynder dette. Det skønne tårn hælder allerede og efter nogle snese år ses venteligen kun ruinerne efter bygningens pragt og skønhed.
Jeg takkede konen for disse underretninger og gik omkring i slottet og haven. Denne er meget vandrøgtet; store tætte rette alléer i enderne, af hvilke mosgroede støtter stod grå og ludede mod sit fald. To havekarle gik her og tiggede, hvilket øgede det bedrøvelige udseende. Alt var i øvrigt tomt og øde. I et smukt perspektiv viste tårnet sig for enden af en allé af høje hække omtrent således:

Slotsgården var overgroet med græs, og en stor busk foran hoveddøren til slottet syntes at forbyde adgangen til den vidtløftige bygning. Hovedfaçaden..[er tegnet herunder]. På den østlige side af slottet over broen står på en skøn plads den obelisk af sten, hvis inskription tilkendegiver, at bønderne i Hirschholm Amt har ladet den opsætte år 1761 til taknemmeligt minde om at dronning Sophie Magdalene med Chr. Günthers råd ophævede livegenskabet i amtet.
Efter et godt aftensmåltid gik jeg videre forbi Dronninggaard på afstand med jernporte ved ejen. Der bor nu en etatsråd. Et stykke længere henne faldt mørket på, og jeg forsægte forgæves i nogle huse ved vejen at få lov til at blive natten over, ikke engang som siddende, uden prætention på seng. Jeg har aldrig erfaret uhjælpsomheden i så høj grad. Ærgerlig holdt jeg de kraftigste taler om hjælpsomhed og menneskekærlighed, fornemmelig imod fremmede. Alt var uden virkning, men nogle bed sig i læberne af morskab over mit radbrækkede dansk. Nu blev jeg aldeles ophidset. Sagde pakket sandheden på rent svensk og ville i dette øjeblik have ønsket mig Bonapartes magt for at hævne mig. Min røst hævede sig herunder således, at den påkaldte etatsrådens

unge søns opmærksomhed, da han tilfældigvis kom forbi i sin dækkede vogn. Ham meddelte jeg på fransk min tilstand. Og da han beklagede ej at have plads for mig i vognen, samt ligesom de andre syntes mistænksom og uhjælpsom, tog jeg mig for på bedste måde at vise ham, hvordan hans opførsel burde være imod mig, og hvordan forskellige fremmede af opdragelse og god tone behandledes i Sverige m.m. Han kørte, sendte hilsner til ejeren af det næste hus om at give mig logi, men også forgæves! Jeg fortsatte rejsen, udtrættet, i mørket til Lyngby. Kom did uden held, fik ej andet end at ligge på end en bænk, thi alle værelserne var optaget. Min lille kuffert var pude. Bænken var smal og hård, men gav dog god hvile efter godt tre mils vandring.

Lidt om Tofte Mølle ved Helsinge

I forbindelse med artiklen side 16-19 skal der her fortælles den smule, kilderne oplyser om den mølle, der i sin tid stod som vartegnet for den lille flække, Tofte; nærmere betegnet, hvor nuværende Møllevangsvej mellem Kildevej og Skovgaardsvej er anlagt og navngivet efter møllen. Vejene Toftemarken og Toftevangen relaterer pietetsfuldt til Tofte, som ses angivet på kortet side 17. Tofte er i 1875 benævnt Helsinge Tofte; det navn, der stadig benyttes.
Her var der i sin tid fra arvefæstegården Bryderupgaard udstykket en parcel, som bager Christian Bobertz havde købt i 1820 og i huset på grunden indrettet bageri. Her boede han (FT 1834) med sin hustru Johanne, tre børn og tre tjenestefolk. Christian Bobertz dør i 1839, og enken sælger 10 år efter ejendommen med bageri og tilhørende bagerbevilling til svigersønnen Asmus Diderichsen. I 1863 sælger han ejendommen til forvalter Tycho Hofman Nielsen, og i købekontrakten får vi at vide, at der i bageriet bl.a. findes en butiksdisk, en kakkelovn, et bord, et dejtrug, hylder, tre ler-kageforme, en kobberkedel og en stenmorter med pukkenholdtkølle.
Møllen nævnes ikke i skødet, så vi kan være sikre på, at det er Tycho Hofman Nielsen, der lader møllen opføre som en naturlig del af bagerivirksomheden. Penge til møllebyggeriet manglede han næppe, da han angivelig havde ernæret sig som guldgraver i Australien. En kilde oplyser, at Hofman Nielsen har opført møllen i sommeren 1859 og sat den i drift i januar 1860, men det passer ikke med skødet af 24.2. 1863 til Hofman, da møllen ikke nævnes før Hofman i 1874, hvor han er blevet ejer af Brønsholmgaard ved Hørsholm, sælger ejendommen »med samtlige derpaa værende Bygninger, hvoriblandt en hollandsk Vindmølle og en til Vaaningshuus og Bageri indrettet Bygning« til købmand og møller Hans Andersen. Hofman har således helt sikkert ladet møllen opføre, men det må være sket efter 1863.
Efter nogle ejerskifter, købte Lars Carl Helgesen ejendommen i 1906, og i hans tid blev møllen, ligesom mange andre vindmøller, motoriseret. Efter hans død i 1933, har det måske været enken Caroline, der har ladet mølledriften ophøre, angiveligt omkring 1942.

LBM

Fotografiet viser bager M.C. Rosendahl og hans hustru Christine i hestevognen foran Tofte Mølle. Fotografi fra 1921 i Gribskov Arkiv.

Ammendrup -verdens navle

af Kirsten Sommer

Mit fødehjem i Ammendrup, husmandsstedet Stenbjerghus, som ses på fotografiet til højre, var det første sted jeg kendte i verden. Jeg boede der til jeg var næsten 5 år, men jeg husker stedet rigtig godt endnu. Huset var gammelt. Der havde boet mange før os - et husmandssted med lidt jord til.

Min verden var stor, syntes jeg. Her i min verden havde der boet rigtig mange folk fra tidernes morgen. Udgravninger har vist, at her har ligget gårde i middelalderen og små samfund i jernalderen. Her er spor af stenalderbopladser og fund af hesteskeletter i en mose, der bevidner, at her har foregået kultritualer med hesteofringer. Men min barneverden bestod såmænd af mine forældres dyrkede jord og omkringliggende sandtuer med lyng.

I jorden var der plantet masser af frugttræer og buske; min mor syltede altid hele sensommeren. Jeg husker at spisekammeret bugnede med glaserede lerkrukker fulde af havens frugt og urter. Når jeg kigger på billederne af jernalderens potteskår herfra, tænker jeg, at keramikken og brugen af denne ikke har forandret sig i de tusinder af år, hvor familier har levet lige her. For mig var det, som det sikkert også var i jernalderen, naturligt, at vi var selvforsynende og selv skabte mulighederne for overlevelse. Mine forældre blev gift i 1937, og efter et par år med et lejemål i Annisse havde de sparet så meget op, at de kunne begynde et liv med eget

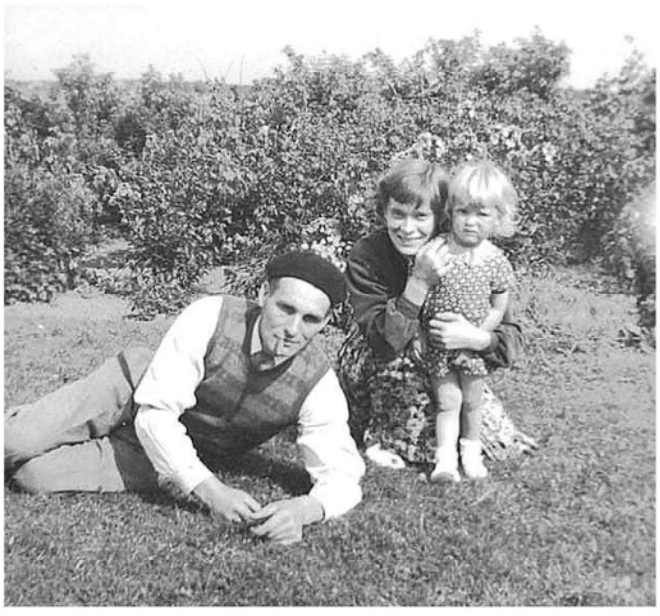

husmandssted og jord.

Min far, Ejner Mikkelsen, kom fra den nordjyske lyng med en søskendeflok på tolv. Hans forældre havde en fattig lynggård, og moderen døde af tuberkolose fra børnene, da min far var 11. Han måtte ud at tjene, og det blev ikke til de større uddannelser. Han kom til at arbejde på Annissegaard og Petershvile gård, hvor han mødte min mor Else, der var kokkepige. Hendes familie stammede fra egnen og hjalp de unge i gang. Min far fik arbejde på Petershvile Teglværk og senere på Det Danske Staalvalseværk i Frederiksværk. Han havde motorcykel til at fragte sig frem og tilbage mellem Ammendrup og Frederiksværk, og det var mange modeller, han havde gennem årene. På et tidspunkt havde han en Nimbus med sidevogn, så han kunne have en arbejdskammerat med til stålværket fra Tofte. Den var også god til at fragte hele familien på udflugt i: jeg sad med min mor i sidevognen og min storesøster Jytte bagpå. Jeg husker det som dejlige begivenheder. Han havde også

Øverst ses et topografisk kort (udsnit) af Ammendrup (Ammindrup), Helsinge og lokaliteten Tofte (i dag Helsinge Tofte), hvor man ser møllen markeret. Tofte Mølle kan man læse mere om side 15. Den røde cirkel viser beliggenheden af husmandsstedet Stenbjerghus.
Herunder er forfatteren fotograferet sammen med sin storesøster og far i 1953. I baggrunden ser man nogle af havens afgrøder.
Fotografi i privateje.

på et tidspunkt en Harley Davidson, han var meget stolt af.
Min søster Jytte var 12 år ældre end mig, så jeg var lidt af en uventet overraskelse, da jeg meldte min ankomst i 1952. Jytte var dygtig og skulle i den private realskole i Helsinge og mine forældre måtte selv betale bøger mm. Det blev hårdt økonomisk for vores lille familie, men det blev klaret med mine forældres viljekraft. Mine forældre tog ekstra arbejde ved at grave tørv i Thorsmosen i Annisse og i Ellemosen ved Tibirke. Min mor gik ud og hjalp ved familiefester og gøremål på nærliggende gårde. Min mor var dygtig til at strikke og frembragte mange trøjer og andet på bestilling fra venner og bekendte. Hun hakkede og tog bl.a. roer op, når årstiden var til det. Mange af deres naboer og venner gjorde de samme ting for at opretholde et bedre liv. I lange perioder var der ikke arbejde for min far på tegl-

værket; de sendte folk hjem. I min fars gamle lommebog står der kontrol igen og igen, når der ikke var stor produktion nok. Jeg husker endnu tipvognene fra Wewers teglværk, der kørte rundt om lergravene. De blev fyldt med håndkraft, skovl og trillebør til mandskabet; et hårdt og krævende arbejde. Nu er der golfbane på stedet, Annisse golfbane, og dejlige søer i de tidligere lergrave fylder landskabet, mens Pibe Mølle knejser på bakketoppen. I den gamle møllebygning lå en købmandsbutik, hvor min far købte tobak, da han var ansat som karl på Petershvile-gården og senere teglværket.

Min far havde sit gode helbred og byggede det gamle husmandssted om med nyt tag, nogle mure, skorsten, vinduer o.s.v (fotografiet herunder) i sin fritid fra Stålværket. Han arbejdede på treholdsdrift dér og fik nok ikke helt den søvn, han havde brug for, men han havde viljen, og han fik skabt et dejligt hus, hvor familien levede til 1955. Senere boede den kendte kunstmaler, Hans Chr. Rylander i huset, hvor han

fik sat ateliervinduer i stråtaget. I dag fremstår det i en endnu nyere udgave.

Jeg elskede min gynge og tilbragte timer på den. Det bedste var, hvis én ville skubbe mig. Min søster og hendes veninder var rigtig gode til det. Jeg bagte mudderkager, byggede huler og legede med John ind imellem. Hans mor hed Rose, det var sådan et smukt navn. Hans far hed Johannes, og han var på Grønland hele tiden, husker jeg. Vi legede cirkus, og de havde sådan et tæppeforhæng, vi kunne optræde foran. Så klædte vi os ud og underholdt vores familier.

Jeg husker vores købmand i Tofte, hvis butik ses fotograferet herover (1974). Købmanden hed Line, og jeg elskede at komme derop, for så fik jeg altid et bolche, og det var en hel fantastisk oplevelse. I Tofte havde der ligget en mølle fortalte de, og det var også helt korrekt (se artiklen side 15). Det til møllen i sin tid hørende bageri lå stadig overfor købmanden.

Bag ved vores hus lå der et par små høje af sand. Det var min sandkasse. I dag løber Kildevejen lige igennem mine barndomshøje. Når man var helt stille, kunne man nogle gange høre fiskemanden i Helsinge råbe: »skrubber 50 øre«. Man kunne også høre kirkeklokkerne ind imellem.

En dag oplevede jeg noget vidunder-

ligt, for min far ville vise mig noget. Vi gik langs vejen – helt op til transformatoren, hvor Ammendrup å løb, og far gik ned i vejgrøften. Han sagde, at jeg skulle stå meget stille og kigge efter. Han tog en tot græs væk, og bag den lå fem små fugle og åbnede næbbet. Det var lærker, forklarede han, og de var bare så søde. Jeg måtte dog aldrig røre dem, men nu havde vi da en hemmelighed. På vejen hjem lærte jeg »Jeg ved en lærkerede«, og den skrålede jeg hele den sommer.

Ikke langt fra vores hus oppe på en sandbakke længere nede ad vejen, boede der en mand i et lille gult træhus. Han hed Valdemar, og han var normalt meget flink, men nogle gange fik han for meget at drikke og så råbte han fælt højt. Så turde jeg ikke gå forbi hans hus. Jeg skulle gå bagom det for at komme hen til min legekammerat, John. Senere har jeg hørt, at han var det, man kaldte kvartalsdranker.

Der var et stykke vej at gå nede fra vores hus og op til vejen. Ved vejen stod to piletræer, der blev klippet ned (stynet) hvert år. Vores kat lagde engang killinger oppe i det ene. Piletræerne blev mere og mere hule, og når jeg kører forbi i dag, kan jeg se, at det kun er et enkelt, der stadig står tilbage. På den anden side af vejen boede Solvej. Hun var lidt ældre end mig, og jeg syntes at hun var fantastisk at være sammen med. Men jeg måtte ikke løbe over vejen alene, så jeg måtte pænt vente til jeg blev fulgt, eller hun kom over til mig. Nogle gange kunne jeg bare ikke lade være med at løbe derover alligevel. Så fik jeg skældud af min mor. Solvej havde en storebror, der hed Kurt. Deres mor hed Grethe og faderen Peter. Flinke mennesker, jeg godt kunne lide!

Min far købte en byggegrund på Strandvejen 141 ved Kregme med det 30-årige statslån, man dengang kunne få, hvis man arbejdede på stålværket. Han havde mod på at bygge sit eget hus og han blev selvbygger. Han ville komme tættere på sin arbejdsplads, der kun lå 3 km fra stedet. Flere af de mennesker, mine forældre kendte, gjorde det samme, og der blev bygget flittigt. Således købte min mors kusines familie en byggegrund ved siden af vores. Det gav jo allerede et fælleskab.

Min far kørte frem og tilbage på arbejdet og til byggepladsen, og det var nogle hårde arbejdsår for ham. Han murede selv hele huset i gasbetonsten, og det blev efterfølgende pudset. I september 1955 kunne vi flytte ind i kælderen til en start, og huset i Ammendrup blev solgt i 1956 til en Jørgen Jørgensen.

Jeg var ked af at flytte fra Ammendrup, men der åbnede sig snart en helt ny verden for mig i Kregme. Far satte en ny gynge op bagved huset. Jeg fik en rigtig god legekammerat i Jens Peter, og sammen gennemgik vi alle marker, strande og skove i Kregme de næste par år og byggede et væld af huler, inden jeg skulle i skole. Min far nåede at bo i vores nye hus i 12 år, inden han døde som blot 57-årig. Han havde slidt hele sit liv og havde gjort alt for sin lille familie. Han nåede at tage kørekort som 50 årig og vi fik bil.

Klar til start på fars motorcykle. Bemærk gårdens fine markstensbelægning!

Lidt mere om Ammendrup

Ammendrup er i dag helt opslugt af Helsinge, men oprindelig var det en landsby, ligesom Helsinge iøvrigt var det. Ammendrup, eller Ammindrup, som det også kaldtes, hed oprindelig Amuntorp, formodentlig opkaldt efter en mand, Amundr, altså Amundrs torp. Landsbyen omtales allerede i 1241 og optræder herefter i en lang række kilder. Eksempelvis blev bonden »Oluf Nielsen i Amindrop« i 1604 fritaget for at betale en tønde rug, som han skyldte af sidste års landgilde!

Desværre mangler udskiftningsforretningerne for Ammendrup - altså de beslutninger man traf, og de aftaler man lavede med bønderne i forbindelse med de omfattende landboreformer i slutningen af det 18. århundrede. Vi ved dog med sikkerhed, at Ammendrup er udskiftet i 1781, idet der findes en regning fra en landmåler på opmåling og udskiftning af landsbyen, dateret 4. december 1781, ligesom også det daterede udskiftningskort er bevaret. I Ammendrup, der havde 9 gårde, måtte fire bønder acceptere udflytning af deres gårde; et ganske pænt antal. I 1789, hvor man besluttede antallet af uddelte huslodder, fik tre husmænd fra Højbjerg og en enkelt fra Helsinge lodder i Ammendrup.

En af husmændene på det tidspunkt har måske været Mads Pedersen, der i hvert fald i 1813 bor på husmandsstedet »Stenbjerghus« på lodden, matrikelnummer 17, som man kan se på det herunder t.v. viste sognekort. Og dette husmandssted var forfatteren af artiklen side 16-19, Kirsten Sommers barndomshjem. Navnet Stenbjerghus har ejendommen utvivlsomt fået fra bakkedraget Stenbjerg lidt længere mod øst. Her lå udflyttergården Toftegaard (matrikelnummer 8 a), under hvilken Stenbjerghus hørte. Naboen mod vest var en anden udflyttergård, nemlig Skovsgaard (matrikelnummer 9 a).

I forbindelse med byudviklingen af Helsinge, blev den nordlige del af Ammindrups jorder så småt udstykket i mindre parceller. Således blev Toftegaards og Stenbjerghus' jorder udstykket, og den nyanlagte Kildevej skar sig gennem jorderne, som man fornemmer af kortudsnittet herunder. Stenbjerghus fik nu matrikelnummeret 17 b.

LBM

